

Argejő Éva

Budapesttől Bernig

Révész László útja a forradalomból az emigrációba állambiztonsági források tükrében

Egy Svájcban készült amatőr képről kamasz fiút átölelő férfi néz ránk komoly tekintettel. A fotó elkobzott családi levelekkel összefűzve, ma egy állambiztonsági dosszié mélyén lapul.¹ A képen Révész László², az ELTE jogi karának ígéretes docense, a kar Forradalmi Bizottságának elnöke látható, aki 1957 januárjában a forradalomban játszott szerepe miatt Jugoszlávián át kénytelen volt elhagyni az országot, s magával vitte nagyobbik fiát, az akkor 9 éves Lászlót.

Révész Lászlót az egyetemen, kollégái egybehangzó véleménye szerint udvarias, csendes szavú, kiváló szakmai kvalitásokkal megáldott, lelkiismeretes tanárként ismerték, aki az általa vezetett diákkörben külön is foglalkozott tehetséges tanítványaival.³ A Révész köré csoportosult joghallgatók, akik 1956 nyarán már egy eszmeileg-barátilag összehorogató, jó hangulatú csehszlovákiai tanulmányi kiránduláson is részt vettek tanárjukkal, 1956 október 17-én a Petőfi Kör mintájára életre hívták a jogáshallgatókat tömörítő Hajnóczi Kört, amely többek között március 15-e nemzeti ünneppé nyilvánítását, az orosz nyelv és a szovjet jogi oktatás fakultatívvá tételét, valamint a honvédelmi oktatás megszüntetését követelte.⁴ Október 23-át követően a jogi kar forradalmi eseményeinek középpontjában álló Magyar Jogtörténeti Tanszék, s benne Révész László köré szerveződtek mind a hallgatók, mind az oktatók. Az eseményekben szerepet vállaló joghallgatók, Forintos György, Töttösy Zsolt és Karátson Gábor ezidőtájt Révész vezetésével szovjet katonák tájékoztatására szánt orosz nyelvű röpcédulákat és plakátokat gyártottak a kar épületében, október végén pedig Töttösy Zsolt létrát szerzett, és a dékáni hivatal homlokzatáról leverte az ötágú csillagot.⁵ A joghallgatók Révész László irányításával tartottak intenzív kapcsolatot a csepeli és újpesti munkástanácsok vezetőivel, és a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezete (MEFESZ) bizottság több fontos vezetőségi posztját is az ő tanítványai töltötték be. Közülük ketten, Asványi Rezső és Vörös Tibor október végén, tanárjuk irányításával részt vettek a Gyűjtőfogházban a foglyok kiszabadításában, élelemmel, ruházattal, pénzzel való ellátásukban és a börtöniratok osztályozásában.⁶

A forradalom váratlan fejleményeként az ELTE október 31-én a Rektori Tanács, Világhy Miklós rektorral az élén megbízatását megszüntnek tekintve lemondott, s utasítására az egyetem vezetését a karokon (BTK, TTK, ÁJK) alakított forradalmi bizottságok, s az ezekből alakult összkari egyetemi forradalmi bizottság vették át.⁷ (A nagygyűlésen – többek között – megfogalmazódott az a határozat is, melyben egyedülállóan kimondták, hogy a legkésőbb 1957. február 1-ig kitűzendő általános nemzetgyűlési választásokon „vegyenek részt az 1945-ös választáson szerepelt pártok, de részt vehetnek más demokratikus és nemzeti pártok is.”)⁸ A még aznap délután megalakult jogi kari Forradalmi Bizottság elnökévé Révész Lászlót választották meg, s az ő vezetésével november 3-ig naponta ülészttek is. „Szamosi László” ügynök jelentéséből tudható, hogy november 3-án éjjel, amikor hírül vették a szovjet csapatok Budapestre nyomulását, a jogi kar étkezőjében mintegy 30 ember gyűlt össze. „A Honvédelmi Tanszék egyik tisztje, vázolvva a kilátástalan helyzetet, szétszéledésre szólította fel a társaságot. A határozat azonban ezzel szemben helytállásról szólt” – áll a jelentésben.⁹ Ekkor két embert megbíztak, hogy teremtsen kapcsolatot a Kilián laktanyával. „Révész reggel falfehéren és rendkívül idegesen, de géppisztollyal a kezében bent volt az egyetemen” – jelentette „Szamosi”. Garamvölgyi Zoltán oktató visszaemlékezése szerint november 5-én reggel, amikor tanácsáért telefonon felhívták, Kopácsi Sándor ezt válaszolta nekik: „Magukkal törődjenek. Nincs értelme az ellenállásnak. Ne kockáztassanak semmit. Az oroszok rendkívül nagy erővel támadnak. Menjének haza, amíg tudnak.”¹⁰ De már késő volt, a jogi kar épülete körül volt véve szovjet páncélosokkal. Az egyetemen rekedt fegyveresek ennek ellenére a végsőkig ellenálltak. Amikor már tarthatatlanná vált a helyzetük, kispapok segítségével a jogi egyetem ikerház épületének pincerendszerén keresztül sikerült átmenekülniük a szomszédos egyetemi templomba.

A jogi kar forradalmi eseményeinek irányításán túl Révész László érdemei közé tartozott még, hogy október 23-át követően több fontos személlyel és jelentős szervezettel épített ki kapcsolatot, ezekben fontos funkciókat töltött be, s a forradalom érdekében kísérletet tett e szervezetek közötti átjárás megteremtésére. Az Értelmiségi Forradalmi Tanácsot Kecskeméten

is megalakítani kívánó Révész a városba utazván, segítette apjának a kisgazdapárt újjászervezésében,¹¹ és ezzel egy időben több hallgatója segítségével, a pesti jogi karon is szervezni kezdte a pártot. Révész László református egyházi körökben is széles körű ismeretséggel bírt, és élénk kapcsolatot tartott fenn a Nagybudapesti Munkástanács tagjaival is. Gyakran tartózkodott az Országházban, ahol vezető pozíciót betöltő politikusok elismert jogelméleti szakemberként konzultáltak vele az ország jogi és alkotmányos kérdéseiről. Ezen túl kapcsolatot ápolt magas rangú diplomáciai személyekkel is.¹²

November 4-e után Révész László különböző területek és forradalmi csoportok között próbált összeköttetést teremteni, annak érdekében, hogy adott alkalommal egyszerre lehessen tüntetéseket és sztrájkokat szervezni az országban.¹³ November 4-ét követően összeállította a felkutatandó egyetemisták névsorát, megjelölve eltűnésük idejét és módját, s küldöttség élén felkereste a szovjet megszálló csapatok főhadiszállásán Szidorenko alezredest, aki először tagadta a deportálások tényét, de a névsort látva elismerte, hogy valóban történtek ilyen jellegű intézkedések.¹⁴ November 12-én Révész részt vett az országos MEFESZ újjászervezésében, ahol őt választották a jogi kari MEFESZ bizottság titkárává. Egy állambiztonsági jelentés tanúsága szerint 1956. november végén látogatást tett Krishna Menonnál, Magyarország akkori indiai nagyköveténél is.¹⁵

Az ELTE Tanulmányi Osztályának vezetője 1957. január 21-én kelt jelentésében Révész Lászlót illetően javaslatot tett az állambiztonsági szerveknek: mivel Révész most is nagy hatással van a hallgatókra, helyesebb lenne őt disszidáltatni, mint letartóztatni, mert ha letartóztatnák, akkor a hallgatók felháborodnának és mártírnak nyilvánítanák. Ellenben ha disszidáltatnák, akkor ezt Révész elleni propagandaként lehetne felhasználni a hallgatók előtt olyanformán, hogy tanáruk eddig félrevezette őket, most pedig megszökött a felelősségrevonás elől.¹⁶

1957. január 31-én a Legfőbb Ügyészség épületében Varga György főügyész a számára összegyűjtött információk alapján Révész tudomására hozta, hogy az ellene felmerült vádak alapján letartóztathatná, de arra kérte, hogy *másnap* keresse fel őt.¹⁷ Másnap hajnalban azonban Révész László nagyobbik fiával, és több egyetemi tanártársával együtt a jugoszláv határ felé indult el. Nem sejtették, hogy az államvédelmisek minden lépésükről tudtak, és követték őket a déli határvidékre. Svájcban évekkel később, Révész gyanútlanul elmesélte disszidálásuk történetét egy kinti ismerősének, akiről nem is sejtette, hogy „Merész” fedőnéven a magyar állambiztonsági szerveknek dolgozik. Eszerint menekülésük során derült ki számára, hogy a tíztagú határátlépő csapatban egy beépített ávós is velük tart, akinek feladata az ő figyelésük volt. Az ávós azonban, Révész meglátása szerint, „maga is megpuhult a szökés alatt”, felfedte magát, és számára megmagyarázhatatlan okból elmesélte neki az élettörténetét, mely szerint ő a legfontosabb magyar kémek egyike volt, aki addig Hollandiában, Belgiumban és Nyugat-Németországban dolgozott. Révész Jugoszláviába átérve azonnal levált a csoportról, és kisfiával Fiuméba utazott, majd onnan Svájc felé folytatták útjukat.¹⁸

Svájcban friss emigránsként eleinte fordításokból élt szűkösen, majd 1957 ősztől a berni Kelet-Európa Intézet munkatársaként a négy szakelőadó közül ő lett a magyar és a szovjet politikai anyag felelőse. Ez utóbbiból különösen a Szovjet Kommunista Párt szerkezete, működése és a szovjet közigazgatás felépítése foglalkoztatta. Mivel munkájából adódóan sokat fordított oroszról, hamarosan kiváló kelet-európai és orosz szakértőnek számított, és ő lett a Fribourgban és Bernben a keleti kérdésekkel foglalkozó személyek közötti kapcsolattartó.¹⁹ Első, feleségének Svájcban hazairt leveleiből még bizakodás áradt. „Kemény Zsigmond”²⁰ jelentéséből tudható, hogy két egyetemi állást is felkínáltak neki: mehetne Tokióba vagy Delhibe tanítani. Levelei szerint ez utóbbi jobban tetszene neki, mert Nehru unokaöccsének magyar felesége révén talán felvehetné a kapcsolatot Nehruval, akitől nemzetközi segítséget kérhetne Magyarország számára.²¹ Később írt levelei már borúsabbak. Svájcban maradt, itt rendezte be az életét kisfiával, és pénzküldeményekkel támogatta nehéz körülmények között élő feleségét és kisebbik fiát, akiktől a magyar hatóságok többszöri kérésük ellenére is megtagadták az útlevelet. Felesége kétségbeesett hazahívó leveleit rendre elutasította: az itteni élet nyomorult vegetálás – válaszolta az asszonynak – de semmiféle amnesztiát nem fogadhat el, mert arra csak bűnös embernek van szüksége, ő pedig semmiféle bűnt nem követett el. Ez olyan beismerés lenne, melyre senki, semmilyen körülmények között rá nem tudná venni, de amint megbélyegzés nélkül hazatérhet, kis Lacival ő lesz az első.²²

Svájcban Révész a kezdetektől részt vett a kint élő magyarok életében. 1957-ben, kiérkezésének évében már Bern küldötteként részt vett a svájci Oltenben összegyűlt előkészítő

bizottság munkájában, melynek célja a Svájci Magyar Egyesületek Szövetségének (SMESZ) életre hívása volt. „Ragott”²³ – aki '56-os svájci emigránsként jelentett a magyar állambiztonsági szerveknek – évekkal később írt helyzetértékeléséből is jól kiviláglik, milyen nehézségekkel kellett megküzdenie akkortájt a kint élő magyaroknak: „Kiderült azonban rövidesen, hogy alapvető ellentét van a svájci menekültpolitika és a magyar szervezkedés céljai között. A svájciak szívesen áldoztak, ha egy alkalmi tüntetésről, vagy egyéb látványos dolgokról volt szó. Főként a diákszervezet kapott jelentős pénzt. Ebből a vezetők hatalmas utazásokat tettek, autót, barátnőt tartottak, továbbá, hogy csak egy példát említsek Nagy Imréék kivégzése után 30000 frankot tudtak tiltakozó táviratokra, telefonokra, koszorúkra stb költeni. Ha azonban arról esett szó, hogy a magyarok egy egységes kulturtömböt szeretnének Svájcban belül alkotni (iskolával, lappal, stb.) derék pártfogóink rögtön igen savanyú arcot vágtak, s a pénztárcát nem vették elő. Ha magyar lap kellett, csináltak ők, ha a magyarok kulturprogramot akartak, rendeztek egy vetített képes előadást Svájc hegyeiről, vagy a változatosság kedvéért egy afrikai kirándulásról. Hajlandók voltak football labdát vagy vívófelszerelést venni, ám minden olyan kérdésben, ami a nyelv és az önálló gondolkodásmód kialakításával volt kapcsolatban, igen hűvösen viselkedtek. A lapokban, sőt a hivatalos közleményekben is az »Eingliederung« szót felváltotta az »Assimilazion«, a beolvasztás. A gondolkodni tudó magyarok körében ez persze igen vegyes érzelmeket keltett.”²⁴

A svájci Idegenrendőrség vezetője a svájciak és a kint élő magyarok közötti súrlódásokra hivatkozva elutasította a szövetség létrehozásának gondolatát, ennek ellenére 1957. június 16.-án, bázeli székhellyel, 1500 bejelentett taggal megalakult a szervezet, s jogi előadójának Révész Lászlót választotta. Az újonnan alakult szövetség az egységes magyar érdekképviselet megteremtését tűzte zászlajára minden olyan csoporttal, amely a magyar forradalom célkitűzéseit a magáévé teszi és támogatja.²⁵

1958. augusztus 15-én a BM (belső reakció elhárítással foglalkozó) II/5. Osztályának f-alosztálya javaslatot terjesztett elő, miszerint tudomásukra jutott, hogy ügynökük, Révész László nagybátyja, aki korábban már találkozott is vele Svájcban, most újra kiutazik. Ügynökeik jelentették, hogy Révész kint több fontos emberrel is találkozott – így Nagy Ferencsel, aki Indiába kínált fel neki professzori állást, Király Bélával, aki 1956-ban a Nemzetőrség főparancsnoka volt, majd az Amerikai Egyesült Államokba emigrált, és a Svájcban előadást tartó Kéthly Annával, aki 1956. októberében részt vett az SZDP újjászervezésében, november 3-4-én államminiszter volt a második Nagy Imre-kormányban, és a II. Internacionálé novemberi bécsi értekezletére kiutazván, már nem tért vissza Magyarországra. Révész Lászlóról a rokon által szeretnének bővebb információt szerezni. A magyar állambiztonsági szervet az érdekelte leginkább: milyen szervezet a Kelet-Európa Kutatóintézet, Révész milyen szerepet játszik az intézet tevékenységében, kinek a megbízásából került oda, és kik dolgoznak még ott. Szerették volna megtudni, Révész tart-e fenn kapcsolatot Király Bélával, és hogy mi a szándéka a családjával, különös tekintettel Magyarországon élő fiával. A „Kemény Zsigmond” fedőnéven jelentő rokon levélben fel is vette a kapcsolatot Révésszel, aki sűrűn gépelt levelének tanúsága szerint őszinte örömmel fogadta nagybátyja érdeklődését, részletes beszámolót írt neki élete alakulásáról, gondjairól, és szívélyesen meginvitálta őt magához.²⁶ „Kemény Zsigmond” elfogadta a meghívást és Svájcból hazatérve, jelentésében lelkiismeretesen beszámolt kinti tapasztalatairól.²⁷ Eszerint Révésznek valóban ígértek katedrát Delhiben, de várnia kellett üresedésre. Ő maga azonban már szívesebben ment volna Ázsia felé is, mert úgy gondolta, a magyar hatóságok oda inkább kiengednék utána a családját, mint Svájcba.

Arról, hogy Révész 1958-ban haza akart térni, mert az ottani disszidensek és közte komolyabb politikai incidensre került sor, a BM II/3. (hírszerző) Osztály tájékoztató jelentéséből értesülhetünk.²⁸ Erre azonban soha nem került sor. Révész László, aki időközben a berni Kelet-Európa Intézet tudományos főmunkatársává lépett elő, egyben elismert egyetemi oktatóvá is vált, 1962-től a fribourgi, 1963-tól a berni és zürichi egyetemen kelet-európai ismereteket és jogi tantárgyakat adott elő. Kutatói és írói munkájában Magyarország, valamint Közép- és Kelet-Európa háború utáni történelmével és társadalmi problémáival foglalkozott. Németül és magyarul írt. Az *Ungarn-Jahrbuch* társszerkesztője volt évtizedeken át. Magyarul tanulmányai és cikkei a többi között az *Új Látóhatárban*, a *Bécsi Naplóban*, a *Nemzetőrben* jelentek meg.

Révész másodszor is megnősült, egy Bernben végzett, nála 15 évvel fiatalabb magyar orvosnőt vett feleségül. „Ragott” 1963-ban kelt jelentésének tanúsága szerint: „Jelenleg kiegyensúlyozott anyagi körülmények között él, és igen elégedettnek látszik.”²⁹ Révész László

többé nem tért vissza Magyarországra.

Révész László jelentős magyar jogtudós volt, aki ha itthon marad, az ELTE-én méltó örököse lett volna Eckhart Sándor jogtörténet tanszékének. Tudományos munkásságát így német nyelvterületen bontakoztatta ki, de tudatosan törekedett rá, hogy magyar nyelven is publikáljon. Az ELTE jogi karán végbement forradalmi eseményeket külön dosszié őrizte, amely az idők során megsemmisült, így egyéb fennmaradt levéltári anyagokból rekonstruálható a jogázhallgatók és tanáraik, köztük Révész László forradalmi szerepvállalása is. A dokumentumválogatás második részében képet kaphatunk Révész svájci emigrációjának időszakából, a berni Kelet-Európa Intézet működéséről, valamint az ott élő magyarok politikai-társadalmi rétegzettségéről, és egymáshoz fűződő – korántsem konfliktusmentes – kapcsolatáról. Bár Révész László szépen felívelő tudományos karrierje és Svájcban kialakított új élete sikeresnek mondható, mögötte magánéleti tragédiák is felsejlenek. Itthon maradt családja, felesége és Zoltán nevű kisebbik fia, az emigráns családfő rendszeres anyagi támogatása ellenére is nehéz körülmények között élt.

A logikai sorrendben közölt dokumentumok tanulságos képet adnak egy idegenbe szakadt magyar tudós útkereséséről és identitásváltásáról.

Dokumentumok

1. „Árpi” fedőnevű ügynök szóbeli jelentése Révész László és az ELTE jogi kar tanárainak forradalom alatti tevékenységéről, 1957. január 8.

II/3. Osztály

Szigorúan titkos!
Adta: „Árpi”
Vette: 89/5
1956. XII.19.
Tárgy: Eötvös Lóránd
Tudományegyetem

Jelentés

Budapest, 1957. január. 8.

„Árpi ” jelenti szóban:

Ügynökünk elmondta, hogy Révész László docens október 23-a óta nyíltan tevékenykedett és aktívan résztvett a tüntetések, a fegyveres felkelés szervezésében. E célból maga köré tömörítette a jogi kar tanársegédeit és a hallgatók jobboldali és fasiszta elemeit. Létrehozták ezen személyekből a Forradalmi Bizottságot. Miután a kormány törvényesen feloszlatta a forradalmi bizottságokat, átalakult MEFESZ bizottsággá.

Tagok: Révész László docens, Baráth Lajos tanársegéd, Garamvölgyi Zoltán³⁰ tanársegéd, Nagy István³¹ tanársegéd, Samu Mihály³² tanársegéd, Prandler Árpád³³ tanársegéd.

Fent nevezett személyek Révész vezetésével propagandát dolgoztak ki arra vonatkozóan, hogy az egyetemet megtisztítják a becsületes párttagoktól, a párttagokat felül akarták vizsgálni. Követelni akarták Nagy Ferencet a kormány élére. A részletes programjukat ki is nyomtatták, de terjeszteni már nem merték. A sokorosított programokat elégették, de néhány maradt kinn embereknél. Így pl. Sági Vilmos jogász tanársegédnél is.

A forradalom idején már több becsületes dolgozót elbocsátottak az egyetemről. Pl. Névai László³⁴ szovjet jogi tanszék vezetőjét is. Révész László a fegyveres harcok idején kapcsolatot tartott a csepeli és újpesti munkástanács nemkívánatos elemeivel. A csepeli munkástanácstól Bárány „Bordósipkás Jancsi”³⁵ nevű személlyel tartotta a kapcsolatot. Az újpesti munkástanács tagja, akivel tartotta a kapcsolatot, jelenleg nem ismeretes.

Kapcsolatot tartott az Értelmiségi Tanáccsal. December 13-án Révész Kecskemétre utazott, abból a célból, hogy megszervezi az Értelmiségi Tanácsot. Miután onnan visszajött, azzal dicsekedett Prandlernek, hogy Kecskeméten is van 25 embere. Állítólag Prandler tudta nélkül Révész és társai a legutóbb lezajlott 48 órás sztrájk előkészítése céljából röplapokat készítettek és terjesztettek. A röplapokat a Bp. VIII. Rákóczi út 5. sz. alatti diákszállóban

stencilezték.

Kapcsolatunk szerint Révésznek dán és holland kapcsolatai vannak a református egyházon keresztül. A kapcsolat jellege, célja ismeretlen.

Megjegyzés: Révész és néhány társa illegalitásban vannak, mivel tudják, hogy bűncselekményt követtek el. Miután e társaság érezte, hogy a lába alól lassan csúszik ki a talaj, a MEFESZ irányítását Prandler Árpád tanársegédre bízta, mivel Prandler kevésbé végzett ellenforradalmi tevékenységet.

Javaslat:

1. Révész és társai őrizetbevétele, vagy
2. Révész mellé hálózatilag beépülni tevékenységük pontosabb felderítése céljából. Beszervezésre alkalmas személy Garamvölgyi Zoltán³⁶ jogász tanársegéd. Nevezettet őrizetbevétele és kihallgatása után beszervezve, szabadlára helyeznénk.

89/5

2/2

SzZ-né

[ÁBTL 3.1.9. V-150002/7. 22–23. Aláírás nélküli, gépelt eredeti. A jelentés végére kézzel ráírva: „K: Harangozó”.]

2. Az ELTE ÁJK Tanulmányi Osztálya vezetőjének hivatalos kapcsolatként tett jelentése, 1957. január 21.

IV/b

Szigorúan titkos!
Adta: Pappné hiv.
kapcsolat
Vette: T/7.
Bp. 1957. I. 19.
Tárgy: ELTE Jogi kar

Jelentés
Budapest, 1957. január 21.

Pappné hivatalos kapcsolatunk az alábbiakat mondta el:

Révész László egyetemi docensnek az ellenforradalmi tevékenysége mindenki előtt ismeretes. A forradalom idején megtartott értekezleteken nyíltan hangoztatta, hogy a kommunistáknak nincs helye az egyetemen. Kapcsolatban volt az újpesti munkástanáccsal, és ott aktív elvi irányító szerepet töltött be. Több alkalommal járt vidékre is, de a vidéki útjainak célja előttem ismeretlen. Hallgatókat is küldött több helyre, vidékre így pl. Szegedre is, Debrecenbe is. Révész Lászlónak nagy segítségére volt Karátson Gábor³⁷ III. éves joghallgató. Nevezett is felszólalt az értekezleteken, és több alkalommal hangsúlyozta, hogy nincs helyük itt a kommunistáknak a tanárok között, de a hallgatók között sem. Az egyetemen Karátson Révész László szócsöve volt. A rémhírterjesztés és a felbujtás szerepét jól betöltötte. Még jelenleg is befolyással van a hallgatók nagy részére.

Révész László nem csak a forradalom idején, hanem jelenleg is befolyással van a hallgatók mindegyikére. Ezt ő úgy éri el, – mondja Pappné – hogy az ellenforradalmi követeléseit és tevékenysége mellett a hallgatók jogos követeléseit is „harcol”. Több alkalommal tett lépést Révész annak érdekében, hogy a letartóztatott egyetemi hallgatók szabadlára legyenek helyezve. Ehhez Révésznek megvannak az összeköttetései is. Ilyenformán már több személy szabadlára lett helyezve.

Révész Lászlónak az ellenforradalom idején kifejtett tevékenységében sokat segített Földvári Béláné³⁸, a polgári jogi tanszék dolgozója is. Vele együtt jártak az újpesti munkástanácshoz tárgyalni. Pappné elmondta még, hogy a Révész és társai bűnös tevékenységéről bővebb felvilágosítást tudna adni Sárándi Imre³⁹, a polgári jogi tanszék tanársegédje. Nevezett egész idő alatt bejár az egyetemre, mindent látott, vagy hallott. Véleménye szerint megbízható egyén. Neki is Sárándi mesélte el ezeket, de mivel kevésbé

érdeklődött a dolgok iránt, többet nem beszéltek róla. Sőt amit Sárándi mondott, mindenre nem is emlékszik. Emlékezete szerint Révésznek a külföldi kapcsolatáról is szó esett, de nem emlékszik rá, hogy milyen formában. Pappné felajánlotta, hogy ha akarjuk, szívesen összehoz bennünket Sárándival, és biztosít, hogy becsületes ember.

Felvetette Pappné, hogy valamit kellene Révésszel tenni, hogy megakadályozhatnánk a hallgatókra gyakorolt befolyását. Véleménye szerint helyesebb lenne Révést disszidáltatni, mint letartóztatni. Ezt az álláspontját azzal indokolja, hogy ha letartóztatnák, akkor a hallgatók felháborodnának, és mártírnak nyilvánítanák. Ha azonban disszidáltatnák, ezt a tényt fel lehetne propagandaként használni a hallgatók előtt olyanformán, hogy Révész eddig félrevezette őket, most meg itt hagyta.

Megjegyzés: Pappné az ELTE jogi karának tanulmányi osztályvezetője. Több év óta hivatalos kapcsolatunk. Kérésünknek mindig készségesen eleget tett. Párttag. Ő is szerepelt azon a kommunisták listáján, akiknek el kellett volna távoznia az egyetemről. Pappnának azt a javaslatát, hogy vegyem fel a kapcsolatot Sárándival, nem fogadtam el tőle, hanem megmondtam neki, hogy ő beszéljen vele, és mondja el azt, amit Sárándi mond. A minket érdeklő kérdéseket elmondtam Pappnának. Erre ígéretet tett.

Révésszel kapcsolatos javaslatára nem tettem megjegyzést, hivatkozva arra, hogy nem ismerem kellően a Révész által elkövetett bűncselekményt, illetve az ellenforradalom idején folytatott ellenséges tevékenységét.

Javaslat: Megállapítani Sárándi Imre tanársegéd személyadatát és elvi alapon beszervezni. A jogi karon előforduló ellenséges tevékenységről, vagy csoportosulásról tájékoztatni tud bennünket.

Révész Lászlót mielőbb őrizetbe kell venni, mert feltételezhető, hogy illegalitásba, vagy külföldre fog menni.

T/7.

3 pld

Kapják: II/4. csoport.

[ÁBTL 3.1.9. V-150002/7. 76–77. Aláírás nélküli, gépelt eredeti.]

3. Jelentés Révész Lászlóról és társairól, 1957. január 29.

Jelentés
Budapest, 1957. január 29.

Huzamosabb idő óta ügynöki bizalmas nyomozást folytatunk Révész László 41 éves jogi-egyetemi docens budapesti lakos és társai ügyében. Adataink szerint Jugoszláviába illegális küldöttség kiküldését határozták el. Visszajövetelük után – az ott kapott utasítás értelmében – itthon a munkástanácsokat ellenzéki fórumként akarják felhasználni a kormány megdöntése céljából.

A nyomozás során megállapítottuk az utazási és az ezzel járó költségeket, valamint a küldöttségnek átkelő csatornáját a jugoszlávok adják, illetve készítik elő.

F. hó 22-én le is utaztak a Baranya megyei Mánfa község erdészházába, innen előkészített átkelési csatornán feltételezhetően elhagyják Magyarország területét.

Felkutatásuk folyamatban.

Szőke Béla rny. őrgy.
osztályvezető

[ÁBTL 3.1.9. V-150002/7. 79. Szőke Béla aláírásával ellátott, gépelt eredeti.]

4. „Merész” fedőnevű ügynök jelentése Révész László berni életviszonyairól, 1958. október 22.

Belügyminisztérium
II/2-g alosztály

Szigorúan titkos!
Tárgy: Professzor dr. Révész
László Bern, Gesellschaft
Strasse 6.
Adta: „Merész” fn. ügynök
Vette: Várkonyi László
r. őrnagy
Idő: 1958. október 22.

Jelentés
Budapest, 1958. október 22-én

Dr. Révészt egy alkalommal egész rövid ideig Feketénénél és Tóthnénál láttam. Nagyon jó benyomást tett rám. Úgy hallottam, hogy Bernben igen visszavonultan élt, s nem valami rózsás a helyzete. Éppen ezért igen elismerésre méltó az, hogy megbízást adott arra, hogy feleségének dr. Révész Lászlónénak, Bp. XIII. Hegedűs Gyula u. 5. adjak át 4000 forintot. Nagyon szereti családját, és igen nehéz lehet neki családjától külön élni.

Dr. Révész négy vagy öt nyelven perfektül beszél. Annak ellenére, hogy a Szocialista Párt tagja, Szejcban [sic!] igen nehéz a helyzete, mivel politikai nézetei még a Szocialista Párt vezetői számára is túlságosan kommunisták. El tudom képzelni, hogy idővel, mindenekelőtt pedig ügyességgel és türelemmel dr. Révészt esetleg meg lehetne nyerni ügyünknek. Mint hallottam, dr. Révész ajánlatot kapott az egyik japán egyetemről. Előttem nem ismert az, hogy ezt az ajánlatot elfogadja, vagy sem.

Politikai tevékenységet Révész jelenleg semmilyen vonatkozásban nem fejt ki. Megkérték arra, hogy Bernben vezesse a Magyar Szocialista Pártot, amit azonban Révész elutasított.

Ha Önök helyesnek tartják úgy szívesen hajlandó vagyok arra, hogy mindent elkövessek annak érdekében, hogy professzor dr. Révésszel kontaktusban maradjak és esetleg baráti viszonyt alakítsak ki vele. Ebben az esetben célszerű lenne az, hogy a 4000 Ft-ot személyesen adjam át Révézsnének a célból, hogy továbbiakat tudhassak meg Révézsről, és lehetőségem legyen Révészt ismét felkeresni.

Készült: 3 pld-ban
Kapják: 1. M[unka]. Dosszié
1 Táj[ékoztató]. Alo[sztály].
1. feld[erítő]. csop[ort].
Fordította: Majoros fhdgy.

[ÁBTL 3.1.9. V-142893 305–306. Aláírás nélküli, gépelt eredeti.]

5. „Merész” fedőnevű ügynök jelentése Révész László svájci tevékenységéről, 1958. december 16.

BM II/2-g alosztály

„Szigorúan titkos”
Tárgy: dr. Révész László
Adta: „Merész”
Vette: Várkonyi László
r. őrnagy
Idő: 1958. december 11.
Fordította: Majoros fhdgy

Jelentés
Budapest, 1958. december 16.

„Merésznek” Budapestről való visszatérése után alkalma volt arra, hogy Bernben Feketéné és Tóthné lakásán találkozzék dr. Révész László professzorral. Révész nagyon örült annak, hogy „Merész” kapcsolatba tudott lépni feleségével. Révész készségesen adott felvilágosítást

„Merész”-nek azokról a különböző kérdésekről, melyeket annakidején Révész felesége tett fel neki annak érdekében, hogy legközelebbi budapesti útja során lehetősége legyen feleségét ilyen vonatkozásban tájékoztatni.

Révészné főleg aziránt érdeklődött, hogy megismerje férje jövőre vonatkozó terveit. Ezzel kapcsolatban Révész a következőket mondta: Legjobb barátjának, Nagy Ferenc egykori magyar miniszterelnöknek közbenjárására az amerikaiaktól ajánlatot kapott arra, hogy fogadjon el egy professzori állást vagy Delhiben, vagy Tokióban. Ottani munkája jogi előadások tartása lenne. Jövőbeni tevékenységét azonban elsősorban arra akarja irányítani, hogy az ázsiai népeket tájékoztassa Magyarországról. Ebben a vonatkozásban az amerikai kormány teljes támogatását élvezi. Ami a jövőbeni munkája díjazását illeti, Révész közölte, hogy az átlagon felüli. Abban az esetben, ha Tokióban tartaná az előadásokat, úgy a fizetést Amerika Hangjának ázsiai szekciójától kapná. Abban az esetben viszont, ha Delhiben tartana előadásokat, akkor közvetlen az amerikai kormánytól kapná a fizetést, mivel semlegességi okokból Amerika Hangjának tilos Indiában aktívan működni.

Révész professzor jelenleg mindent megkísérel annak érdekében, hogy valamilyen módon Indiában dolgozhasson. Ezt azzal okolja meg, hogy India mint ugródeszka, tevékenysége számára sokkal eredményesebb, mint bármely más ázsiai ország. Mint közölte Nehru indiai miniszterelnök egyik vejének felesége emigráns magyar nő. [sic!] Ez a körülmény mindig lehetővé teszi azt, hogy az Indiában élő emigráns magyarok a legrövidebb időn belül beszélni tudnak Nehruval.

Mint Révész közölte, az amerikaiak és a menekült magyarok arra törekszenek, hogy Indiát megnyerjék a magyar ügynek, és felrázzák az ázsiai népeket Magyarország iránt tanúsított részvétlenségükből. Révész szerint ezek a körök azt remélik, hogy ha Indiát meg lehet nyerni ennek az ügynek, akkor ezt a példát a többi ázsiai államok is követni fogják.

Révész családja egyesítését illetően igen bizakodó. Közölte, hogy indiai részről máris azt a megbízást kapta, hogy ezt a kérdést fel fogják karolni. Révész meg van győződve arról, hogy a magyar kormányhatóságok nem tagadják meg felesége és fia kiutazását Indiába akkor, ha a budapesti indiai követség kivándorlásukért lépéseket tesz. Révész azon a véleményen van, hogy Magyarország ezt sohasem engedheti meg magának, mert ha megtörténne, úgy nézete szerint ez kétségtelenül zavarná az indiai magyar kapcsolatokat. Révész úgy vélekedik, hogy Magyarország sohasem vállalná ezt a rizikót és éppen ezen ok miatt Magyarország feleségének és fiának belátható időn belül megadja az engedélyt arra, hogy Ázsiába utazhassanak. Révésznek azonban ezzel más tervei is vannak. Mivel nagyon érdekelt abban, hogy lehetővé tegye egykori munkatársának Nagy Istvánnak kivándorlását nyugatra, indiai kapcsolatai révén az ő számára is egyengetni akarja az utat a célból, hogy feleségével és fiával Nagy István Indiába mehessen.

Révész ma még főként a Bernben lévő Kelet-Európa Intézet számára dolgozik, amely a kommunizmus elleni harc céljára létrehozott alapítvány. Révész itt lengyel, cseh és orosznyelvű fordító. Magyar fordítóként egy másik magyar disszidens dolgozik. Révész e tevékenysége mellett azonban publicisztikailag is tevékenykedik. Annak idején – más név alatt – a Kelet Európa Intézet számára uszító iratot szerkesztett Magyarország ellen, amelyet a Kelet Európa Intézet terjesztett.

A disszidens magyarok és az amerikai kormányhatóságok megbízásából Révész az utóbbi hónapokban könyvet írt a magyar jogról. Ezt a könyvet, amely álnév alatt ezer példányban jelent meg, az ENSZ valamennyi tagjának eljuttatták, annak érdekében, hogy – mint Révészmondotta – a világ közvéleményét ismét a magyar kérdésre tereljék. A könyv angol nyelven jelent meg.

„Merésznek” a fentiekről röviden tájékoztatnia kell Révésznének, hogy az tájékoztatva legyen férje lehetőségeiről és szándékairól. „Merésznek” át kell adnia Révészné részére 4800 forintot és közölni kell vele, hogy a jövőben Révész rendszeresen fog küldeni vele pénzt. Révész „Merész”-en keresztül akkor is kapcsolatban akar állni a feleségével, ha Ázsiában lesz, addig amíg a felesége megkapja a kiutazási engedélyt.

Révész megbízta „Merészt”, kérdezze meg feleségét, mit csinál barátja Bibó István. Révész tudomása szerint Bibó börtönben van. Révész Bibó feleségének már több csomagot küldött azért, hogy ily módon támogassa, de eddig még nem kapott hírt. Révész „Merésznek” szó szerint a következőket mondta: „Nem szeretné, ha az ÁVH zabálná meg csomagjait”. Éppen ezért „Merésznek” meg kell érdeklődnie, hogy Bibóné megkapta-e a csomagokat. Bibó István a veje, dr. Ravasz Lászlónak.⁴⁰ [...] ⁴¹

„Merész”

[ÁBTL 3.1.9. V-142893 298–299. Aláírás nélküli, gépelt eredeti.]

6. Összefoglaló jelentése Révész László politikai tevékenységéről, 1959. június 3.

II/5-e alosztály

Szigorúan titkos!
Tárgy: Révész Lászlóról
összefoglaló

Jelentés
Budapest, 1959. június 3.

A nálunk elfekvő anyagok szerint Révész Lászlóra a következő terhelő adatok vannak:
(„Magyar” fedőnevű inf[ormátor]. jelentései alapján)

1956 októberében a jogi kari „Forradalmi Bizottság” elnökévé választották, mint olyant, aki már az ellenforradalom előkészítésében is részt vett. Apja Kisgazdapárti aktív politikus volt, ő is szervezte a Kisgazdapártot az ellenforradalom előtt, alatt és után. Ő javasolta Kovács Bélát miniszterelnöknek.

Már 1956. novemberében kijelentette, hogy két területen folyik tovább a harc: 1. az egyetem tanterv bizottságában és 2. a Vöröskeresztben.

1956-ban a letartóztatott ellenforradalmárok kiszabadításáért folytatott aktív tevékenységet. Sokat járt ki üzemekbe, főleg Csepelre és Újpestre, a sztrájk továbbfolytatására agította a munkásokat.

1957 januárjában hangoztatta, hogy az oktatás azért kezdődik később, mert a „forradalom” folytatódik. Hogy tavasszal jönnek a nagy események, a háború lehetősége is fennáll. A terror kezdetére tüntetéseket akartak szervezni.

1957. február elején disszidált.

(Az anyag megtalálható „Magyar” fn. inf. M[unka]-dossziéjában Révész László nevéen)

Bárdos József r. százados

K: 2 pld.
G: Fné
61/205

[ÁBTL 3.1.9. V-142893 308. Aláírás nélküli, gépelt eredeti.]

7. „Kemény Zsigmond” fedőnevű ügynök jelentése Révész Lászlóról és Magyarországon élő családjáról, 1958. március 11.

II/5-c alosztály

Szigorúan titkos!
Adta: „Kemény Zsigmond”
Vette: Berényi István rny. szds.
1958. március 11.
Tárgy: Révész László

Jelentés
Budapest, 1958. március 14.

„Kemény Zsigmond” jelenti:

Révész Lászlóné a Csáky u. 5. sz. alatt lakik. Vele van 5 éves Zoltán nevű fia, valamint apja Héjjas István és anyja Héjjas Istvánné. Igen jómódú gazda volt az apja. Most a család úgy tartja fenn magát, hogy Héjjas István éjjeliőr és felesége takarítani jár. Lányuk, Révész Lászlóné otthon végzi a háztartási munkát. A konyhában élnek, a lakást nem fűtik. Nem remélik, hogy Révész László visszatér, inkább abban bízik az asszony, hátha sikerülne férjéhez utána menni. Állítólag hallott olyan esetet, amikor a disszidált férj után az itthon maradt felesége útlevelet kapott. Elmondtam nekik, hogy még mindig elfog a csodálkozás, hogyan

keveredett bele ebbe a dologba, éppen Révész László, akit csendes, szorgalmas és szelíd lelkű tudós embernek ismertünk. A felesége két dologra vezeti vissza: Az egyik, hogy László az ellenforradalmi események következtében valósággal „megvadult”, és ezen a téren nem volt tapasztalata. A másik ok az lehetett, felesége szerint, hogy őt az egyetemen általában szerették. Nem volt harcos természetű azelőtt, népszerű volt és mindenütt őt választották vezetőül. Keserűen jegyzi meg az asszony, hogy persze most mindent rákennek, gondolva, hogy az itthon maradtak így tudnak menekülni a súlyosabb következmények elől. Azt is keserűen emlegeti a felesége, hogy ha nem vesz részt a férje az ellenforradalomban, most valószínűleg ő lett volna a jogtörténet tanszéken Eckhart Ferenc⁴² utódja. Sokat dolgozott, jogtörténeti tudományos munkát írt. Az egyetemen mindenki elismerte. Kérdezgettem az ellenforradalmi tevékenységéről Révész Lászlónét, aki úgy tudja, hogy férjét a „forradalmi tanács”⁴³ elnökévé választották. Eleinte itthon akart maradni, de később annyi váddal állott szemben, amiről neki hírt hoztak, hogy 8-9 éves László nevű fiával kiszökött – az asszony úgy tudja, Jugoszlávia felé.

Jelenleg Bernben él, Svájcban egy professzornál lakik, van egy jogtörténet könyve, amit még itthon írt és vitt magával. Ez kb. 700 oldalas könyv. Az a reménysége, hogy Svájcban kiadják. Ennek a fordítását végezte, illetve végzi. Több helyen megfordult Németországban, ahol előadásokat tartott. Feleségének eddigi értesülése és reménysége az továbbra is, hogy tudományos téren fog dolgozni. Hogy milyen anyagi viszonyok között él, arról – állítólag – a felesége nem sokat tud. Lehet, hogy erről nem akart beszélni. Az asszony helyzete aggodalmas. Szülei öregek, bármelyik kidől, felborul a háztartás. Nem reméli, hogy férje hazajöhet, és kérdezi, lehet-e reménye, hogy ő kimehet utána? Bár nem siránkozó természet és láthatólag elfoglalja a háztartás és gyermeke.

Révész László sovány termetű, inkább mindig csendes természetű fiú volt. Azt tudták róla, hogy több évig volt egyetemen Varsóban, lengyel, orosz nyelvet jól bírja. Tudományos hajlamú volt fiatalágától fogva. Mikor a kecskeméti református jogakadémia megszűnt, akkor az állam vállalta, hogy a tanárokat óraadóként elhelyezi. Így került Révész László Kecskemétről a budapesti egyetemre. Itt feltűnt szorgalmával, és mindig előrehaladt. Itt jól keresett. Nemcsak előadásaiból, hanem fordításokból is. Szakmájában lassan tekintély lett, és adott magánórákat is. Családi hagyományainál fogva haladó értelmiségi lett volna. Feleségül kuláklányt vett. A népi demokráciához látszólag jól viszonyult. Értelmes, nagyon szorgalmas, józan fiatalembernek látszik, aki szép családi életet élt. Nem erős egyéniség, aki úgy látszik – mindenütt – befolyásolható. Amelyik körben volt, annak a véleményét fejezte ki. Budapesten többször találkoztam vele. Hívtam, hogy rokoni látogatásra jöjjön el, hiszen apjával fiatalkoromban jó viszonyban voltam. Sohasem keresett fel. Lehet, hogy a nagy korkülönbség miatt. Én arra is gondoltam, hogy nem tartja éppen hasznosnak, hogy egy „reakciós” rokont látogasson. Ha az utcán találkoztunk, talán egyszer-kétszer kérdeztem tőle, nem tudna-e valahol állami kiadónál angol-francia-német fordítást szerezni, mert anyagi helyzetem – nyugdíjas állapotomban – szükségessé tenné. Ő ez elől mindig gyorsan kitért. Úgy éreztem, hogy az előrehaladás, a helyzete biztosítása fontos szempont volt nála.

„Kemény Zsigmond”

(Berényi István rny. szds.)

Készült: 3 pld.
SzLné
Fnytsz: 21/1958.

[ÁBTL 3.1.9. V-142893 302–303. Aláírás nélküli, gépelt eredeti.]

8. Részlet „Kemény Zsigmond” fedőnevű ügynök Révész Lászlóról és a svájci emigrációról szóló jelentéséből, 1959.

Révész Lászlóval Genfben találkoztam, személyes helyzete: Bernben jelenleg a berni egyetem által fenntartott magyar diákinternátust vezeti, személyesen az a benyomása, hogy a diákok közül őt többen figyelik. Dolgozik az ún. Keleti intézetben, amelyiknek vezetője egy Sager nevű svájci ember. A közéletben nagy megbecsülésnek örvend, Révész László szerint egyszerű

kalandor. A keleti intézetben kb. 4-5-en dolgoznak, 2 közülük magyar, Révész László magyar társa, akinek nevét nem mondta meg, egy 46-ban disszidált magyar katonatiszt fia. Erre vannak bízva a magyar vonatkozású lapok. Az intézet célja elsősorban, hogy két könyvmotost adjon ki. Az egyik: „Correspondens Dienst”, ez hetente jelenik meg, a másik „Information Dienst”, ez havonta jelenik meg.

Révész László munkaköre a szovjet, a lengyel, a csehszlovák és a jugoszláv újságok átnézése, kivonatolása és cikkek készítése. Ugyancsak a többi munkatársai is ezt csinálják, Sager személyéről azt mondja, hogy tudomása szerint nagy összeköttetései vannak állami körökkel, igen nagy pénzeket kap, a tárgyilagos cikkeket nem tűri. Révész László havi fizetése 900 svájci frank.

Révész László elmondta, hogy ez a berni intézet erős kapcsolatot tart fenn a Nyugat-Németországban működő hasonló természetű, de állam által fenntartott keleti intézetekkel, a legközelebbi kapcsolata a berni intézetnek a müncheni intézettel van. Nyugat-Németországban 14 ilyen intézet működik Révész tudomása szerint. A müncheni intézet olyan könyveket ad ki, amelyek a német nép szerepét Magyarországon tárgyalják, a német hitleri élet-tér gondolatát tartják ébren. Révész Lászlónak reménye az, hogy Indiában vagy Japánban egyetemi tanárnak kikerül, ha jogtörténet tanszék üresedik. Ezt a reményt arra alapítja, hogy mint volt kisgazdapárti, állandó kapcsolatban van Nagy Ferenc Magyarország volt miniszterelnökével. Nagy Ferenc – Révész László szerint – az amerikaiak magyar szakértője. Az amerikai magyar ún. Nemzeti Bizottmány tagja. Fedőmunkája az, hogy kiállításokat szervez, legközelebb Olaszországban. Pontos időpontját nem tudom találkozásuknak, ha Európába jön, Révész Lászlóval összejön. Nagy Ferenc összeköttetésben van az ún. amerikai India-alappal. Ez látszólagos kulturális szervezet, amelyiknek az a célja, hogy Indiába vagy Japánba megbízható politikai beállítottaságú tudósokat helyezzenek el. Nagy Ferenc azt beszélte, hogy őneki közeli kapcsolata van Nehru indiai miniszterelnökkel. Mégpedig úgy, hogy Nehru unokaöccse vezette be először Nehru közelébe, Nehru unokaöccse felesége magyar asszony, és a magyar disszidáltak kellő ajánlással kedvező fogadtatásban találnak Nehrunál. Nagy Ferenc úgy tudja, hogy Menon, Nehru külügyminisztere a népi demokráciák barátja, és így köztük ellentét van. Legutóbb Nagy Ferenc, amikor Varga Bélával, volt kisgazdapárti vezető képviselővel, jelenleg a magyar Nemzeti Bizottmány amerikai vezetőjével Európába jöttek, elmondta bizalmasan Révész Lászlónak, hogy most már belátják, hogy Tildy 46-os kelet felé tájékozódó politikája volt a helyes. Nyugati hatalmakban nagyon csalódtak. Itt jegyzem meg, hogy az amerikai Nemzeti Bizottmánynak svájci tagja Padányi Gulyás Lajos, aki a svájci repülőgéptársaságnál dolgozik, mint tisztviselő a genfi pályaudvaron.

Ezek a kérdések maguktól jöttek elő, mert én írtam Nyborgból Révész Lászlónak, hogy szeretnék vele Genfben találkozni. Ott felkeresett. Családjára vonatkozólag az az elképzelése, hogy ha Ázsiába menne, reménye szerint oda könnyebben kiengednék utána a családját, mint Svájcba. Annál könnyebb volt a beszélgetés, mert rokoni kapcsolatban állok vele. Elmondta azt is, hogy a magyar svájci követség a svájci kormánynál tiltakozott, hogy magyar disszidensek a magyar állam ellen irányuló politikai munkát végeznek Svájcban. Révész Lászlót igazolásra szólították fel a svájci hatóságok. Ő igazolta, hogy a keleti intézetben folyóiratokat kivonatol, és ezt a választ küldték el a magyar követségnek.

[...] ⁴⁴

„Kemény Zsigmond”

Megjegyzés: „Kemény” fedőnevű ügynökünk 6 hetet töltött külföldön, 2 hetet Dániában, Nyborgban, az európai egyházi konferencián, majd ezt követően 1 hónapot Svájcban, Lokarnóban üdülés céljából.

Értékelés: Elsősorban azt kell tényként leszögezni, hogy „Kemény fedőnevű ügynökünk a kapott feladatait teljes mértékben végrehajtotta és számunkra, de valószínűleg más alosztály és a II/3. Osztály szempontjából is értékes operatív anyagokat hozott. Véleményem szerint a következő szempontok szerint volt értékes „Kemény” fedőnevű ügynökünk külföldi utazása:

[...] ⁴⁵

3. Nagyon pozitívnak mondható az a tény, hogy sikerült Révész László politikai szerepét tisztázni Svájcban, és azt, hogy tulajdonképpen mit akar a keleti kutatóintézet. A jelentés szerint Révész komoly politikusokkal áll kapcsolatban, amelyet a későbbiek során operatív szempontból ki lehet használni, „Keményen” keresztül.

[...]

Valykó István
r.hdgy

Kész: 6 pld. 12 lap
Sz-né
Fnytsz: 46/177/1959.

[ÁBTL 3.1.9. V-142893 353–355. Valykó István aláírásával ellátott, pontos dátum nélküli gépelt másolat.]

9. Tájékoztató jelentés Révész László svájci politikai tevékenységéről, 1960. február 22.

Belügyminisztérium
II/3 Osztály

Szigorúan titkos!

Tájékoztató jelentés
Budapest, 1960. február 22.

Révész nevű Bernben élő disszidensről:

Értesülésünk szerint Révész, aki az Eötvös Lóránd Tudományegyetem adjunktusa volt, és annak idején az orosz tanszéken dolgozott, jelenleg Bernben él.

Révész 1958-ban haza akart térni, mert az ottani disszidensek és közte politikai incidensre került sor. Az eset úgy történt, hogy a Bernben élő disszidensek Révést kérték fel, hogy a március 15-i ünnepségükön tartsa meg az ünnepi beszédet. Révész a megbízatást elvállalta, és beszédében a régi Magyarországról, mint a három millió koldus országaról emlékezett meg. Ezzel a hallgatóság körében – ahol a régi földbirtokosok disszidált csemetéi is jelen voltak – nemtetszést váltott ki, és kifütyülték. Az eset folytatásaként erről a kérdéstről később ankétot tartottak, amelyen Révész megvédte állításait és bebizonyította, hogy annakidején másfél millió nincstelen vándorolt ki Amerikába, és másik másfél millió itthon nyomorgott.

Bár Révész állításait megcáfolni nem tudták, de azóta elfordultak tőle, mert apolitikus embernek tartják, akire nem számíthatnak. Ez az oka annak, hogy Révész még mindig hazatérési gondolatokkal foglalkozik.

Kész: 3 pld.
Kapja: II/5. Osztály
B-alosztály
Alosztályok
Kész: Hné/Szné

[ÁBTL 3.1.9. V-142893 314. Aláírás nélküli, gépelt eredeti.]

- ¹ ÁBTL 3.1.9. V-142893 „Forintos György és társai” 370.
- ² Révész László (Kecskemét, 1916 – Bern, 1999) történész, jogász. Főiskolai tanulmányait a kecskeméti Jogakadémián kezdte és 1938-ban a szegedi Tudományegyetemen jogi doktorátussal fejezte be. Katonai szolgálatra vonult be, 1944-ben szovjet hadifogságba esett. Szabadulását követően, 1947-ben a kecskeméti Jogakadémián a jogtörténet tanára lett, innen került 1949-ben a budapesti Tudományegyetem Magyar Jogtörténeti Tanszékére.
- ³ ÁBTL 3.1.9. V-142893 „Forintos György és társai” 318.
- ⁴ *Egyetemi Ifjúság* 1956. szeptember 17. 2.
- ⁵ ÁBTL 3.1.9. V-143667 „Komáromi Kornélia és társai” 383.
- ⁶ ÁBTL 3.1.9. V-142893 „Forintos György és társai” 316.
- ⁷ Jegyzőkönyv és határozat a Rektori Tanács október 31-i üléséről. ELTE Egyetemi Levéltár I/i Bizalmas iratok 6. doboz
- ⁸ Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara nagygyűlésének határozata. 1956. október 31. In *Sub Clausa 1956*. Szerkesztette: Gecsényi Lajos, Máthé Gábor. Összeállította Baráth Magdolna. Budapest, Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó, 2006. 641.
- ⁹ ÁBTL 3.1.9. V-142893 „Forintos György és társai” 316.
- ¹⁰ Garamvölgyi Zoltán: Epizódok az Egyetemi Forradalmi Bizottság tevékenységéből. *Új Látóhatár*, 1966. szeptember – október 103.
- ¹¹ ÁBTL 3.1.9. V-142893 „Forintos György és társai” 297.
- ¹² Uo. 331.
- ¹³ ÁBTL 3.1.9. V-150002/7. „Kiemelt operatív anyagok Kardos László és társai V-dossziéból” 59.
- ¹⁴ Garamvölgyi Zoltán: A MEFESZ a forradalom második szakaszában. *Új Látóhatár*, 1965. november–december 108.
- ¹⁵ ÁBTL 3.1.9. V-142893 „Forintos György és társai” 332.
- ¹⁶ ÁBTL 3.1.9. V-150002/7. „Kiemelt operatív anyagok Kardos László és társai V-dossziéból” 77.
- ¹⁷ Uo. 82.
- ¹⁸ ÁBTL 3.1.9. V-142893 „Forintos György és társai” 309.
- ¹⁹ ÁBTL 3.2.2. T-1/3 „Ragott” 65.
- ²⁰ „Kemény Zsigmond”: Dr Muraközi Gyula (1892-) református lelkész, szerkesztő, író, műfordító. ÁBTL 3.1.5 O-13603 40–42.
- ²¹ ÁBTL 3.1.9. V-142893 „Forintos György és társai” 354.
- ²² Uo. 380.
- ²³ „Ragott”: Dr Horváth Dénes (1916–) jogász, 1956-ban disszidált Svájcba. ÁBTL 3.1.5. O-8-095/3 17.
- ²⁴ ÁBTL 3.2.2. T-1/3 „Ragott” 78.
- ²⁵ Uo. 79.
- ²⁶ ÁBTL 3.1.9. V-142893 „Forintos György és társai” 348.
- ²⁷ Uo. 354.
- ²⁸ Uo. 314.
- ²⁹ ÁBTL 3.2.2. T-1/3 „Ragott” 65.
- ³⁰ Garamvölgyi Zoltán (1928–) a Szovjet Jogi Tanszék oktatója volt, aki tevékenyen részt vett a jogi kar forradalmi eseményeiben, ezért 1957. január végén feleségével, Tarján Judit egyetemi hallgatóval, Révész László csoportjával Jugoszlávia irányában elhagyták Magyarországot. Feleségével Svájcba emigráltak, és mindketten a berni Kelet Európa Intézet munkatársai, így Révész László kollégái lettek.
- ³¹ Nagy István a Magyar Jogtörténeti Tanszék oktatója volt, Révész László irányításával tevékenyen részt vett a jogi kar forradalmi eseményeiben. 1957-ben eltávolították az egyetemről, ezt követően az Állam- és Jogtudományi Intézetbe került könyvtárosnak. Révész László Svájból próbálta egyengetni Nagy István kivándorlását, kapcsolatai révén megkísérelt az ő számára is egyetemi állást keresni Indiában. Révész terve azonban meghiúsult, és Nagy István nem sokkal később öngyilkosságot követett el.
- ³² Samu Mihály (Dunavecse, 1929–) Budapesten végzett az ELTE ÁJK-n, ahol 1964-től az Állam és Jogelméleti Tanszék vezetője; 1968-tól egyetemi tanár. 1975-től az állam-és jogtudományok doktora. Az USA-ban és Kanadában volt vendégprofesszor. Hatalom- és államelméleti könyvei jelentek meg. Jelenleg professor emeritus az ELTE-én.
- ³³ Prandler Árpád (1930–) jogász. 1952–1958 között az ELTE Jogtudományi Karának tanársegéde, majd adjunktusa. 1959–1962 között a Nemzetközi Diákszövetség magyar képviselője Prágában. 1962–1968 között a Külügyminisztérium munkatársaként az ENSZ-nél is dolgozik. 1970–1983 között az ELTE ÁJTK docense, 1974–1983 között a Külügyminisztérium Nemzetközi Osztályának vezetője. 1983-tól az ELTE címzetes egyetemi tanára.
- ³⁴ Névai László (Budapest, 1914 – Budapest, 1983) jogász, egyetemi tanár, az állam- és jogtudományok doktora (1977). 1942-től a KMP tagjaként a SZU-ban politikai parancsnokságokon tevékenykedett politikai munkatársként. 1946-tól az Eötvös Loránd Tudományegyetem jogi karán oktatott. 1949-ben egyetemi magántanárrá, 1950-ben tanszékvezetővé,

1952-ben egyetemi tanárrá nevezték ki a Szovjet Jogi Tanszékre, ahonnan 1956-ban eltávolították, de hamarosan visszakertült az egyetemre.

³⁵ Bárány „Bordósipkás Jancsi”: Bárány János (1930–1959) Lakatosként dolgozott a Csepel Vas- és Fémművekben. A forradalom idején a Tompa utcai fegyveres csoport vezetőjévé választották. Megszervezte az egységet; felkelőcsoportja több alkalommal felvette a harcot szovjet katonai egységekkel. Csapatával keményen ellenállt a november 4-én meginduló újabb szovjet támadásnak. Szervezkedés vezetése és egyéb vádak alapján halálra ítélték és 1959. február 18-án kivégezték.

³⁶ Garamvölgyi Zoltán Révész Lászlóval együtt 1957. január végén elhagyta Magyarországot, és Svájcban telepedett le.

³⁷ Karátson Gábor (Budapest, 1933–) költő, filozófus, műfordító. Joghallgatóként részt vett a jogi kar Forradalmi Bizottságának munkájában, a kari nemzetőrség tagja volt, kapcsolatot tartott a csepeli és az újpesti munkástanáccsal, később a MEFESZ egyik diák vezetője lett. Az 1956 december 23.-ra szervezett néma tüntetésre lázító hangú verset írt. 1957-ben kizárták az egyetemről, 1958-ban a Legfelsőbb Bíróság izgatás vádjával 1 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélte.

³⁸ Földvári Béláné (szül.: Tóth Lenke Éva, Budapest 1924–) a Magyar Jogtörténeti Tanszék oktatója volt, aki Révész László irányításával tevékenyen részt vett a jogi kar forradalmi eseményeiben, emiatt Révész jobbkezeként tartottak számon az egyetemen, s akivel Révész még Svájcból is levelezett. Ellene 1957-ben politikai okokból fegyelmi eljárást indítottak, minek következtében csökkentett óraszámban taníthatott tovább, majd 1958-ban racionalizálás címén eltávolították az egyetemről. Később közjegyző lett, és többé nem tért vissza a felsőoktatásba.

³⁹ Sárándi Imre (Kapuvár, 1930 – Budapest, 1986.) jogász, egyetemi tanár, az állam és jogtudományok doktora (1983). 1954-ben szerzett jogi diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Karán, ahol 1956-tól tanársegéd, 1959-től adjunktus, 1963-tól docens, 1967-től az ELTE hivatalos kapcsolataként tartott kapcsolatot az állambiztonsági szervekkel. ÁBTL 3.1.5. O-20021/1. 14/1.

⁴⁰ Ravasz László (Bánffyhunjad, 1882 – Budapest 1975) ref. püspök, az MTA tagja. A Kolozsvári Teológiai Akadémia teológiai tanszékének ny. r. tanára (1907–1921). A felsőház tagja (1927–1944) volt. 1948-ban politikai okokból félreállították. 1953-ban vonult nyugalomba.

⁴¹ A jelentés további részében a forint átutalásával kapcsolatos gyakorlati teendőket írja le hosszasan a jelentést adó ügynök.

⁴² Eckhart Ferenc (Arad, 1885 – Budapest, 1957) jog- és gazdaságtörténész, az MTA tagja. 1929-től a budapesti egyetem jogi karán a jog- és alkotmánytörténet tanszéket vezette. 1956-os tevékenysége miatt „szellemtörténettel” vádolták, a meghurcoltatástól halála mentette meg. Az ELTE 1986-ban rehabilitálta.

⁴³ Értsd az ELTE jogi karának 1956. október 31-én alakult Forradalmi Bizottsága.

⁴⁴ A jelentés további részében a svájci emigráció helyzetéről írt az ügynök.

⁴⁵ Csak a Révész Lászlóra vonatkozó jelentés-részlet értékelését közlöm.